

A FÜGGETLENSÉG ÁRA

Fricz Tamás politológussal beszélget Szidiropulosz Archimédesz

- *A te családodat érintette Trianon?*

- Nem. Én 1959-ben születtem, de sem a szüleim, sem a nagyszüleim közvetlen nem voltak érintettek. Szüleim Tapolca környékéről származnak, egy Sáska nevű faluból, Dunántúlon van, és gyakorlatilag a felmenők sem érintettek. Így hát családi alapon Trianon nem befolyásolta a sorsunkat. Belső-Magyarországon éltek, és én már Budapesten születtem.

- *De téma volt ez a családban?*

- Nem. És ezt mindenképpen ott kezdeném, hogy a Kádár-korszakról beszélünk, ugye az a korszak, amikor ilyen

kérdésekről nem lehetett, nem illett beszélni. Nem tanították, nem lehetett tudni róla igazából, és megmondom neked őszintén, hogy én a Trianon-kérdéssel gyakorlatilag a rendszerváltás időszakában szembesültem. Természetesen hallottam Trianonról, de nem volt beszédtema a családban, és amikor előjöttek a diktatúra homályából azok az emberek, akik már régen a szívükben hordozták a témát, és elkezdtek írni, beszélni róla, nyilvánosság előtt, akkor szembesültem ezzel a kérdéssel. Nekem a rendszerváltás adta meg azt a lehetőséget, hogy igazából szembenézzek ezzel. Amikor megjelentek az ellenzéki pártok, az ellenzéki gondolkodók, és elkezdtek minderről beszélni. Az én apám szakmunkás volt, anyám is munkásember, egy ilyen munkáscsaládból jövök, nem egy olyan típusú családból, amelyik Erdélybe járt, vagy rokonai vannak ott.

- *A 70-es évekről van szó, amikor sokan jártak rendszeresen Erdélybe.*

- Így van. Ezekről a dolgokról persze hallottam, csak épp az a közeg, ahol felnőttem, az a budapesti közeg eléggé intakt volt ezektől a dolgoktól. Bennem tehát nem szervesült ez a kérdés, nem ebben nőttem fel, ami nyilván a rendszer következménye, meg ez a családi háttér is, amelyik nem érintett ebben. Így én igazából a rendszerváltás és az olvasmányaim és aztán a barátok és a nyilvánosságban megfogalmazott gondolatok kapcsán kerültem közel a témakörhöz.

- *A családi háttérrel milyen irányba terelt téged?*

- Jobboldali beállítottságú család volt a mienk, úgy is mondhatnám, hogy ellenzéki a rendszerrel szemben. Apám mindenféleképpen. Ő 56-os ember, aki ha nem is élen járó forradalmárként, de ott volt a szélén a folyamatoknak. Valamilyen szinten 56-osnak mondhatom apámat, és azért ez egy indíttatás. Azt a szellemiséget nevelte be-

lénk, hogy ez, ami van, mármint a kommunista diktatúra, hát ez minden, csak nem jó, és hogy evvel nem szabad azonosulni. Mindig ezt kaptam, ezt kaptuk a bátyámmal együtt.

- *Amikor azt kérdeztem, hogy a családi háttér milyen irányba indított téged, akkor ez alatt azt is értettem, hogy a politikai kérdések napirenden voltak-e? Hisz a politológiát választottad hivatásodnak.*

- Szociológiát és filozófiát végeztem az egyetemen. Meg közgazdász is vagyok. 1981-ben végeztem el a Gazdasági Főiskolát, utána jött a filozófia szak, azt 89-ben végeztem el már levelezőn, és ezután - immár a rendszerváltás után - jött a politológia. Politológiából szereztem először egyetemi doktori címet, aztán pedig a politikatudomány kandidátusa címet. A közgazdaság kevésbé volt fontos nekem. A filozófiától érkeztem a politikatudomány felé, és aztán ott megragadtam. Ez a politikai érdeklődés azért apámtól is jön, mert őt a közéleti kérdések és a politikai ügyek nagyon érdekelték, önképző módon. Ő nem volt diplomás ember, szakmunkás volt, de sokat olvasott, aki abszolút telve volt ezzel az érdeklődéssel, de a pártba soha nem lépett be. Ezt kulcsfontosságúnak tartotta, hogy nem szabad belépni, és ezt belénk oltotta teljes egészében, többek között ezért sem vihette túl sokra egyébként. Ez akadályokat gördített a lehetőségei elé. És hát ugye mi hittanra jártunk, kemény római katolikus vallásos nevelést kaptunk a szüleinktől. Az erkölcsi, etikai alap innen jön, ami azt gondolom, hogy ma is erős, szilárd bázis bennünk, a bátyámmal együtt. Már a hittanra járás, már a vallásosság, a templomba járás miatt a környezetünkben is meg az általános iskolában, középiskolában mi komoly hátrányokat érzékelünk a bátyámmal, és aztán ezzel kapcsolatban ugye már sok mindenről kellett beszélgetni otthon, hogy hogy is van ez a világ.

- *És a fő téma mi volt? A Kádár-rendszer?*

- Igen. 56-ról nem szívesen beszélt apám, a kor valahogy ezt nem engedte, és ez hatott erre a szülői generációra, de a Kádár-rendszer kritikája otthon napi téma volt. Arra apám mindig visszatért, hogy nem szabad ezt elfogadni, ezt a rendszert. Nem szabad ezt véglegesíteni.

- *Hol végezted a gimnáziumi tanulmányaidat? És ha visszaemlékszel a tanáraidra, ők beszéltek ilyen kérdésekről?*

- Pestújhelyen, a XV. kerületben, Rákospalotán nőttünk fel, egy külvárosban. Nagyon rossz iskolába jártam ilyen szempontból, ott egy kemény kommunista tanári gárda volt. Ez nem egy Fasori Gimnázium volt, nem egy Fazekas, hanem egy gyenge középiskola, ahol vonalas pártemberek oktattak bennünket a kommunista, marxista történelem-

ből, és hát az irodalomban is természetesen a marxista szerzők álltak előtérben. Inkább csak negatív indíttatás jellemezte a középiskolát, úgyhogy én egyetlen tanáromra, egy Lukácsi Huba nevű tanárra emlékszem, aki viszont az utolsó évben jött oda, és az irodalmat ő már más szemléletben oktatta. Az ő neve számomra fontos, mert ő adott lökést a magyar költészet, a magyar irodalom szeretete felé. Ez kétségtelen. Ő egy nemzeti beállítottságú ember volt, ami azért a kérdés szempontjából nagyon fontos. De csak ezt az egyet tudom, az ő nevét.

- *Akkor nem is tudhattad, hogy mik azok a témák, kérdések, amelyeket tabuként kezel a hatalom, és ezáltal nem is tudtad, hogy mikről kellene beszélni akár az iskolában, akár otthon.*

- Ez érdekes dolog. Természetesen az 56, de főleg a Kádár-rendszer kritikája állandó téma volt otthon. De az, hogy az iskolai tanulmányaimból mai szemmel, mai eszünkkel bármi érdemi, fontos kérdéstről beszéltünk volna, ilyenre nem emlékszem, egyáltalán nem. Ellenkezőleg. Az, hogy élnek határon túl is magyarok, ez szinte szóba se került. Tehát ha rajtuk múlt volna, akkor turistacsoportként ment volna ki a mi középiskolai osztályunk Romániába. Hallottunk rémtörténeteket, hogy a hetvenes években mentek ki Magyarországról emberek, és csodálkoztak, hogy ott is magyarul beszélő emberek élnek. Itt már túl vagyunk a határon, több száz kilométerre, és itt magyar emberek élnek? Ha a tanárainkon múlik, akkor erről az egészről nem tudtunk volna semmit. Mindent önszorgalomból, függetlenül az iskolai tanulmányoktól kellett megtudni.

- *Az az érdekes, hogy a 90-es években, a Trianon kérdéskörben is komoly változás következett be. Rengeteg könyv jelent meg, régi könyveket újból kiadtak és újak is születtek. Azt lehet mondani, ha valaki meg akarta ismerni ezt a témakört, megtehetette. Ma mégsem mondhatjuk azt, hogy Trianon ott van mindenkinek a tudatában, hogy tudjuk, mi történt velünk, mi történt 1920. június 4-én.*

- Ez az ország megosztottságával van összefüggésben.

- *Egy politológus hogyan látja, mennyire kapcsolódik Trianon témája, a trianoni trauma a megosztottsághoz?*

- Nézd, ez az ország végül is két része szakadt. Két Magyarország van, ezt most már ki kell mondani. Ennek megvannak a történelmi gyökerei. Abszolút megvannak, erre kitérhetünk pár mondatban.

- *Térjél ki! A dualizmus korára gondolsz?*

- Abszolút a dualizmus korából eredeztethető. Végül is arról van szó, amit aztán Erdei Ferenc a kettős magyar társadalomról szóló művében már rögzített, hogy a dua-

lizmus korszakában tényleg két társadalmi szerkezet került egymás mellé. Megmaradt a régi rendi társadalom a nemességgel, a parasztsággal, az úr-szolga viszonyal és így tovább, ugyanakkor létrejött ez a bizonyos, kapitalizmusnak nevezett, vagy polgári társadalom, ami főleg Budapestre koncentrált, meg elindult az urbanizáció, ami döntően német és zsidó tőkével, részvétellel zajlott le. Gyakorlatilag nem szervesült ez a két társadalom, egymás mellett létezett, és igazából két eltérő kultúrát jelentett. Ez a magyar sajátosság, nem úgy, mint más országokban, ahol saját nemzeti erőik hozták létre a polgári társadalmat, a kapitalizmust, a piaci társadalmat. Nálunk zsidó és német tőkével jött ez létre. Felülről. Tehát más etnikai és nemzetiségi alapon jött ez létre. Az első világháborúra már nagyon markánsan rögzül, hogy van a hagyományos társadalmunk, a rendies arisztokráciánkkal és a parasztsággal, és van ez a Budapestre koncentrált polgárság. És ezek teljes mértékben szemben állnak egymással, s ez szemléletmódot is szembeállít egymással, világnézetet, kultúrát, stílust, nyelvezetet, történelemszemléletet, egyáltalán mindent.

- *Igen, de ezen belül a harc azért az akkori magyar képviselőházban is megfigyelhető. Ennek a nemesi társadalomnak Tisza István gróf markáns képviselője volt, aki kétszer is miniszterelnök, de ő egyértelműen a magyar nemzeti érdekek mellett politizált egész életében. Akkor is megvolt ez a kettőség, hogy vannak a radikálisok, vannak az ún. függetlenségi, és mellettük, illetve elsősorban a végletekig liberális sajtó. Tehát az a bizonyos megosztottság nemcsak a társadalmi szerkezetben figyelhető meg, hanem a mindennapokban is, a parlamenti munkában is, s ez szinte a gyűlölködésig ment el. Nem lehet, hogy ez is előzménye ennek a mai állapotnak?*

- A legkeményebben ez az elődje. A parlamenti életben, a politikában, a közéletben ez már akkor a gyűlölködésig ment el, emlékezzünk a népi-urbánus vitára, amelyik után a két háború között kapta a nevét. A 20-as évek végén kezdődött, főleg a Válasz folyóiratnak a vitája volt ez, ugye egyik oldalon Ignó Pál, Hatvany Dániel és köre, másik oldalon Illyés Gyula, Féja Géza, Németh László és sorolhatnánk még neveket. Óriási viták voltak arról, hogy mi legyen Magyarországgal. És ott, abban a vitában megmutatkozott az a nézetelméleti, világnézeti és mindenféle különbség, és éles, kegyetlen, vérre menő vitákat folytattak arról, hogy milyen legyen a jövő, Magyarország jövője. És kiderült, hogy az urbánusok, az urbánus szerzők azt gondolják, hogy minden a polgárosodás, az a megoldás, módosít, ami a fővárosra koncentráldik: tehát a világpolgár.

Az a polgár, amelyik nem kötődik igazán a nemzethez, hanem kapitalizmust csinál, a nyugati demokráciához, a nyugati világhoz alkalmazkodik, a nemzeti kötődése másodlagos. A népiek pedig természetesen arról beszéltek, hogy rendben van, fejlődnie kell ennek az országnak, és kell a polgárosodás, és kell a modernizálás, de mindezt a magyar parasztságra kell alapozni! A magyar tudományokra, és főleg a parasztságra, a paraszti kultúrára. Erdei a parasztpolgárosodásról is beszélt, pl. a makói hagyományokról. Tehát mindkét oldal egyetértett abban, hogy Magyarország változnia kell, mert elavult a rendszer, de a kiindulópontok gyökeresen eltértek egymástól. Ez a kiindulópontbeli különbség a legfontosabb.

A fejlődés csak akkor ér valamit, ha a nemzetet egyben tartja és erősíti. Csak az a fejlődés. Egységesen fejlődünk, egyben vagyunk, megőrizzük a kultúránkat, hagyományainkat, nyelvünket és így tovább. Minden másfajta fejlődés káros, ha a nemzetet szétfeszíti, az energiáit gyengíti, ámbátor más dolgoknak megfelel, pl. amit nyugaton elvárnak tőlünk. A gazdasági fejlődés önmagában nem elég! Akkor jó a gazdasági fejlődés, ha a nemzetet, a nemzet tudatot, a nemzeti identitást erősíti. Szemben az urbánusokkal, akik polgári szervezeteiben döntő rész zsidó ember volt, ezért ez elég hamar zsidó-magyar, zsidó-keresztény vitává vált. Abszolút. Ezt nyilvánossá is tették a résztvevők a harmincas évekre. Ők meg azt mondták, hogy az a lényeg, hogy technológiai fejlődés, racionális fejlődés, gazdasági fejlődés, struktúrafejlődés kell, mit tudom én, nyugathoz való alkalmazkodás, világpolgárság, kozmopolitizmus és becsatlakozás a nemzetközi vérkeringésbe. Ez a fontos, a nemzet csak másodlagos tényező. Tehát - hogy különbséget tegyünk - ők a történelmet is így értékelték, és másként a nemzetiek, mondjuk egy Bethlen vagy egy Teleki. Ők az urbánusok számára nem voltak példaértékűek. Míg a népi, nemzeti oldal mindig is azt mondta, hogy Bethlen is, Teleki is azért fontos, meg Tisza István is, mert egyben tartották a nemzetet. Ez tehát akkora különbség a két gondolkodásban, hogy a Trianonhoz való viszonyt is gyökeresen meghatározza. Azért mondtam neked az előbb, hogy a mai napig is ezt a választ kapod a szociológusoktól, hogy na, akkor arról ne beszéljünk. Mert ez a fajta szembenállás a mai napig lényegében folyamatosan jellemzi Magyarországot, és nem mondanám, hogy gyengült, majdhogynem erősödött. Bár nem éltünk a század elején, nem tudjuk, hangulatilag nem tudjuk, hogy akkor a vitáknak milyen ereje volt. De amennyire így levonhatjuk a következtetést, azért azt mégis látjuk, hogy ez a vita most is tele van ugyanúgy érzel-

mel, indulatokkal, gyűlölettel, mint akkor volt. Ennélfogva a Trianonhoz való viszony kulcskérdés, és megmutatja azt, hogy az egyik oldal mit gondol erről, illetve a másik oldal mit gondol erről.

Hadd mondjak neked valamit. Egy Szilágyi Ákos nevű liberális szerző azt fejtegette egy tanulmányában 2000-ben, hogy Trianon az egy nagyon érdekes, „nagyyszerű lehetőség” volt a következményeivel együtt Magyarország számára, merthogy végre függetlenné váltunk. Ami igaz, de hogy hát itt volt a nagy lehetőség, hogy erre vártunk, hogy függetlenek legyünk, megtörtént, és akkor most ennek örüljünk... és innentől kezdve a polgári fejlődés, a gazdasági fejlődés elindulhat, önálló erőből. Eszébe se jutott a szerzőnek – és itt van a nagy nézetbeli különbség a két oldal között –, hogy Trianont nem lehet úgy, nem lehetett úgy kezelni, hogy az pusztán csak arról szól, hogy most akkor függetlenek vagyunk. És nem lehetett úgy nézni – és nem lehet a mai napig se úgy nézni – a nemzeti beállítottságú Magyarországnak, hogy az nem egy trauma volt, amiből nem lehetett egyszerűen csak egy könnyed mozdulattal kilépni, hogy na most innentől kezdve függetlenek vagyunk, igaz, elvesztettük a területünk kétharmadát, a magyarságunk nagy részét, de hát ezen könnyen túl lehet jutni, racionális, gazdasági szempontból kell nézni ezt a dolgot.

– *Van, aki még ezen is túlmegy, és azt mondta, hogy Trianonnal mi nyertünk, a magyarok, mert homogénebb lett a társadalom.*

– Ez két érdekes dolog, hogy függetlenek lettünk, amivel egyet tud érteni az ember, de milyen áron? Az etnikai résznél pedig az a pikáns, hogy azt meg nem vették észre, hogy rendben van, homogenizálódtunk, igen ám, csak a magyarságnak egy jelentős része kisebbségbe szorult a szomszédos országokban, ami nekik már nem fáj, mert ezt már nem értették, nem érzik ezt a problémát. Mi megértettük, hogy mi velük vagyunk egy nemzet, és ők nem leváltak, hanem elszakították őket. És akkor nekünk most nincs közünk egymáshoz?

– *Három-négy évvel ezelőtt a televízióban hallom egy akadémikustól – Glatz Ferencről van szó –, hogy az uniós tagságunkkal „Trianon megoldódott” és ne foglalkozunk többé vele.*

– Ezek lehetetlen mondások. Az ember azon gondolkodik: hogyan lehet ilyen következtetésre jutni? Ezt nem érti az ember. Két Magyarországról, két magyar történelemről beszélünk? A baloldaliak egészen más csomópontokat tartanak fontosnak, mint a nemzetiek. Kis János a rendszerváltás első-második éve után, meg Magyar Bálint,

tehát az SZDSZ-esek kimondták már 91–92–93-ban, hogy a nemzet „múló kategória”. És itt a kulcskérdés. Ezek szerint Glatz Ferencnek is ez a hozzáállása, hogy Trianonnal történt egy békeszerződés, és túl vagyunk rajta, független állam lettünk, és akkor ez most ugye milyen jó. Vélhetően ezt mondja, hogy akkor most már nincsenek akadályok úgymond a fejlődés előtt... és számára és a liberálisok számára meg a globalizációval foglalkozók számára a nemzetnek a csökkenése, a nemzetnek az erodálódása, szétesése, szétszakíttatása, a nyelv veszélybe kerülése a határon túl, és így tovább, ez nem probléma. Nem probléma, mert a progresszió, ahogy ők szokták mondani, a modernizáció előtt nagy távlatok nyíltak meg. Sajnos, ki kell mondani, hogy kétfajta gondolkodás van Trianonról, kétfajta megközelítése van Trianonnak.

– *Ez azt jelenti, hogy meg lehet húzni a határt? A baloldalt nem érdekli, a jobboldalt igen?*

– Ez a baloldal-jobboldal megkülönböztetés túlságosan is politológiai fogalom. Sokkal inkább azt kéne mondani, hogy a nemzeti, nemzetben gondolkodó Magyarország, és hát a liberális. Úgy mondanám, hogy utóbbiakra inkább a nemzetköziség, az internacionalizmus és a kozmopolitizmus jellemző.

– *Mi a véleményed arról az Illyés Gyulának tulajdonított mondatról, hogy „Magyar az, akinek fáj Trianon”?*

– Ez rendkívül éles megfogalmazás. Állásfoglalásra készíti az embert. És vigyázni kell, mert csapdákat is rejt magában ez a mondat. Én azt gondolom, hogy két dolgot kell itt figyelembe vennünk. Az egyik, amiről eddig beszéltünk, és mindjárt mondom, hogy ez miért nagyon éles kérdés. Merthogy a nemzeti magyar társadalomnak fontos Trianon, velük kapcsolatban ez elmondható. De van egy másik Magyarországnak, amelyik másképp gondolkozik mindenről, ami a történelemben fontos csomópont. Trianon számukra nem úgy fontos, mint nekünk, nem elsődleges kérdés. És ha azt mondjuk, hogy magyar az, akinek Trianon fáj, akkor ebben az állításban benne rejlik az a veszély, hogy kimondjuk: a másik Magyarország nem magyar. Ezen gondolkoztam egyébként az interjú előtt, mert tulajdonképpen ez azt jelenti, hogy aki nem képes a trianoni traumát átérezni, akkor az nem magyar? Ezért veszélyes ez a mondat. Én itt óvatosságra intek, mert azzal valamit kezdenünk kell, hogy él ebben az országban több millió ember, aki nem úgy gondolkodik, mint mi. Nekünk fáj Trianon. De ennek a másik oldalnak, nevezzük baloldalnak vagy liberális oldalnak, nem fontos, vagy közömbös. És ha kimondjuk róluk, hogy nem magyarok, ez azért nagyon meredek, mert akkor tulajdonképpen ebben az

állításban azt mondjuk ki, hogy ebben az országban nem lehet együtt élni. Ennek a következményei kemények és súlyosak.

A másik, amit még hozzátennék, ami már nem annyira a politikai ellentétekkel, hanem a magyar társadalom egy részének, mondjuk úgy, alultanulatlanságával, tájékozatlanságával kapcsolatos. Nem szabad elfelejtenünk, hogy negyven évig kommunizmus volt itt. Tehát 45 után a Rákosi-rendszer egy totális diktatúra volt, a Kádár-rendszer egy puha diktatúra, de tegyem hozzá, hogy a Horn Gyulával fémjelezhető, meg Medgyessyvel meg Gyurcsánnyal fémjelezhető rendszerváltás utáni húsz év még mindig tulajdonképpen posztkommunizmus volt. Tehát kommunista diktatúrák után jöttek a posztkommunista évtizedek. Igazából 2010-ben tudtunk megszabadulni, 2010-ben és 14-ben szabadultunk meg a rendszerváltást túlélő posztkommunizmustól, szóval hatvan év a fejekben óriási rombolást okozott. Beszéltünk erről az én példámon keresztül is. Nem tanítottuk Trianont, nem beszéltünk a magyar történelemről, nem tanították meg az emberek sokaságának, hogy mi történt velünk, ezért bizonyos értelemben alulművelt és a történelemmel, a nemzeti történelemmel kapcsolatban tökéletesen tájékozatlan generációk nőttek fel, és ezért Illyés Gyulának ezt a mondását túl szigorúnak vélem. Azt mondom, hogy ezt az országot el kell kezdeni tanítani. El kell kezdeni oktatni.

- Na de hogy lehet az új nemzedékeket tanítani, hiszen nem csak a fiatalokról, a huszonévesekről van szó, hanem a negyvenes-ötvenesekről is. Tájékozatlanok. Hogyan lehet átörökíteni azokat az érzelmeket, vagy átadni azt a tudást, ami alapján azt mondhatjuk, hogy helyére teszik magukban ezt a kérdést? Mert ugye azt nem lehet vitatni, hogy a magyarok számára, akármit mondanak mások, Trianon nagy tragédia volt.

- Teljesen egyértelmű, hogy nagy tragédia volt, ezt nemzetközileg is már mindenki elismeri, hogy ez a világtörténelem legigazságtalanabb békekötése volt. Ebben az értelemben, aki ezt nem fogadja el, aki ezt vitatja, hogy nagy tragédia volt, az tárgyilag téved. Azok a baloldaliak, akik azt mondják, hogy őket mindez nem érdekli, az egy álláspont. De ha még azt is hozzáteszik, hogy Trianon tulajdonképpen rendben van, az viszont már nagy baj, mert az már butaság.

- Jó, de találkoztam én olyan jobboldali gondolkodású emberrel, aki azt mondta, hogy engem nem elsősorban a 95 évvel ezelőtti kérdés érdekel, hogy mi történt a versailles-i kastélyban, hanem az érdekel, hogy meg tudjam venni a kenyeret, ki tudjam fizetni a hiteleimet.

- Természetesen, evvel szembe kell néznünk. Én azt vélelmezem, az előbbi kérdésre is reagálva, hogy a magyar társadalom egy jelentős részében, akiknek a megélhetési gondok a legfontosabbak, azokban megvan a nemzet tudat lehetősége, csak szendereg a magyarságtudat.

- Jó, de szembe lehet-e állítani ezt a két, egymással nem összefüggő dolgot?

- Nem, nem lehet szembeállítani, de ez mégis bennük van. Azok, akik ebben az országban a rendszerváltás vesztesei voltak - mert itt rengetegen vannak, akik nyomorult körülmények között élnek, ezt ne tagadjuk -, ők a maguk magyarságát megélhetik, átélhetik. Nagyon sok ember ösztönösen magyar, ezt akartam mondani. Ösztönösen magyar, nem kezd vele sokat, de nincs is ellenére. Azért ideköti egy csomó minden. Nem menne el, visszatér. Ragaszkodik a családjához, szüleihez, ragaszkodik a baráti köréhez, a tájhoz, ahol lakik. Természetes módon patrióta, csak még nem tudatosult benne. Ezeken lehet segíteni. Át kell alakítanunk a történelemoktatást, általános iskolától kezdve, és a magyarság sorskérdéseire óriási hangsúlyt kell fektetni. Biztos, hogy az iskolában kell kezdeni. Én három dolgot csinálnék az oktatásban: egyik a sorskérdéseink, a másik az erkölcsi tanítás, a harmadik a pénzügyi ismeretek bevezetése. Ezt a három tantárgyat kéne bevezetni, amit általános iskola ötödiktől én már tanítanék, mert ebben vagyunk lemaradva. Mivel az oktatásnak az eredményei utólag, évtizedek elmúltával mérhetőek, ezért már amit te csinálsz, és amit a nemzeti értelmiség kell hogy csináljon, annak nagyon fontos szerepe van.

- Nincs ennek valami veszélye? Mert azt mondják sokan, hogy ha ezzel a kérdéssel foglalkozunk, akkor ez veszélyes lehet Magyarországnak.

- Attól függ, hogy mire gondolnak. Mert úgy hiszem, egyrészt ez egy beidegződés. A kommunista évtizedek után itt sokan rettegnek attól, hogy ami úgymond nem hivatalos, azt nem szabad csinálni. Tehát amit a hivatal nem mond nekik naponta, hogy erről lehet beszélni, attól félni kell, nehogy valaki a fejünkre koppintson. Plusz még van egy baloldalunk, egy baloldali társadalmunk, egy baloldali politikai elitünk, amelyik persze még erősíti ezt a félelmet. Ezzel is meg kell küzdeni a mai napig. És ezekkel együtt kell élni, csak tenni kell valamit ez ellen. Én azt mondom, hogy ez örökölt félelem. Túl kell jutni rajta, bátor emberekkel és bátor előadásokkal és bátor közéleti fellépéssel, erről beszélni kell a nyilvánosság előtt, a tévében, rádióban, mindenhol.

- Jó, hogy említet a közéleti bátorságot, mert ugye ez a kormány alkotott egy kitűnő alaptörvényt, egy új alkotmányt,

nagyon kellett már ez. Sőt, június 4-ét a Nemzeti Összetartozás Napjává tette. Nem Trianon napjának nevezi, de mindenki tudja, hogy erről van szó. És mégsem érzem azt, hogy a kormány igazán az ügy mellé állna. Miért? Valamitől fél? Ehhez csak egy dolgot tennék hozzá: Bethlen István, aki ugye tíz évig volt miniszterelnök, ő – ha nem is nyíltan – a háttérben támogatta a revíziós gondolatot, a revíziós törekvéseket.

– Az új alaptörvény nagyon hiányzott. Így van. Persze roppant közel voltunk még az eseményekhez, azt is tegyük hozzá. Azért az igaz, azt máris elfogadom, hogy ahhoz képest, hogy egy vállaltan nemzeti keresztény és konzervatív kormányunk van most már harmadik ciklusban, ahhoz képest tényleg többet vártunk ebben a témakörben, ez igaz. Aztán persze vannak olyan érdekes dolgok is, hogy emlékszem, amikor pár évvel ezelőtt Trianon napján kérték a történelmi egyházakat, hogy harangozzanak, ők ezt megtagadták, például Erdő Péterék, talán az evangélikusok vezetője is kicsit kifarolt ebből, ő nem teljesen, de a református egyház és Erdő Péter azt mondták, hogy nem, mert ez politikai kérdés. Most ez csak egy mellékszál, de nem annyira, mert ezt a kormány kezdeményezte. Nagyon döbbenetes volt számomra, írtam is róla akkor, hogy ez micsoda? Tehát az mi, hogy a katolikus és a református egyház nem mer ennyit bevállalni, és politikai kérdésnek tekinti Trianont? Ez nem politikai kérdés, ez a lényege a dolognak, ez nemzeti kérdés. És hogy ha ezt a két egyház vezetői így gondolták, akkor nagyon tévedtek. Megvan azért tényleg ez a nap, a Nemzeti Összetartozás Napja. Kormánykezdeményezés volt és szimpatikus. Azt hiszem, a visszafogottságban külpolitikai összefüggések is szerepet játszhatnak. Az Orbán-kormány is az EU-ba lépve, elfogadva úgymond az EU-s játékszabályokat és a jaltai rendszert (ami persze már régen felbomlott), elfogadva a nemzetközi trend, a mainstream-véleményt, bizonyos fokig alkalmazkodva, nem mer, mondjuk ki, talán nem mer túllépni egy bizonyos határt. Vagy nem meri felhangosítani a Trianon témakört. Nem meri tematizálni, nem mondja azt, hogy Trianon miatt Magyarországnak még mindig a nemzetközi közösség kárpótlással tartozik. Erkölcsileg mindenképpen. Ezt mintha nem merné felvállalni ez a kormány sem, mert úgy gondolja, hogy van elég küzdelme gazdasági fronton az Európai Unióval, meg más nemzetközi hatalmakkal, globális hatalmakkal, amelyek természetesen hallani sem akarnak Trianonról. Az én véleményem, az én ízlésem szerint is sokkal nagyobb mértékben alkalmazkodunk, mint kellene. Tehát lehetne erről sokkal bátrabban beszélni, hiszen könyörgök, már a húszas években az angolok,

olaszok, amerikaiak és mások tudták, hogy ami Trianonban történt, égbekiáltó bűn, történelmi bűn, és ennek a tudatában nekünk nem kellene félnünk ennek a témának a felvetésétől. Természetesen, mondjuk az én véleményem is az, hogy reálpolitikusnak kell lenni annyiban, hogy nyilván a revízió követelése vagy országhatárok megváltoztatása ma nem reálpolitika.

– *Egyáltalán nincs lehetőség erre?*

– Én azt mondanám, hogy bízunk Istenben. És tartsuk szárazon a puskaport.

– *Ezt értelmezd egy kicsit!*

– Arra gondolok, hogy állandóan és folyamatosan fel kell vetni azt, ami a jelenlegi keretek között abszolút felvethető. Tehát a határon túli magyarság közösségi érdekeinek a minden oldalú védelme, a területi, közigazgatási autonómia, a kulturális autonómia követelése, a hátrányos jogok, nem akarom sorolni. A nyelvi hátrányok, a kettős állampolgárság megadása, ez mind-mind nagy erővel kell hogy történjen. Az eddigieknél erőteljesebben kellene, mert úgy gondolom, hogy ebben sem mindig elég erőteljes még az Orbán-kormányzat sem. Ezeket csinálni kell, és ezeket lehet jelen pillanatban csinálni. Nem szabad elfogadni azt a baloldali gondolatot, hogy a megoldás az európai határok légiesítése.

– *Hát ezt éppenséggel Orbán mondta: határok nélküli nemzetegyesítés.*

– Ezt mondta, csak nem szabad úgy elfogadni, hogy akkor most minden rendben, mert attól, hogy beléptünk az EU-ba, magától nem jön létre a nemzetegyesítés. Azzal egyetértetek, hogy ma van esély erre. De hogy önmagában nem oldja meg ezt a kérdést az, hogy az Európai Unióban „légiesültek” a határok, mert ez csak az egyéni, az individuális kérdésekre lehet megoldás. De közösségileg a légiesített határok nem oldják meg a magyar közösségek problémáit. A tények mutatják, hogy nem oldották meg. Trianon következményei nem oldódtak meg. Itt csak megemlítem a cromwelli gondolatot, hogy amit a reálpolitikus megtehet, azt tegye meg.

– *Ehhez csak annyit mondanék, hogy a történelem örök érvényű békeszerződéseket nem ismer, amiből tehát az következik, hogy nem szabad önként lemondani semmiről.*

– Igen. Ezt akarom érzékelni a cromwelli mondással, hogy ott van a háttérben, a gondolataink között, a szándékaink között a motiváció. Tehát mi magunk nem mondhatunk le róla, csak csináljunk egy reálpolitikát, és ezt a kettősséget fenntartjuk.

– *A reálpolitika azt jelenti, hogy mondjuk, a történelmi határokat nem követelhetjük már vissza? De mást igen?*

- Igen. Mindent, ami az autonómiával és a közösségi jogokkal van összefüggésben.

- *Jó, de a határok mentén, a mai trianoni határok mentén is a mai napig vannak olyan területek, amelyeket döntően magyarok lakják.*

- Hogyne! Történelmi helyzeteket lehet és kell kihasználni. Ha amíg a status quo úgymond nem változik, ennek a felvetése vélhetően légüres térbe kerülne. Nem találnánk szövetségest. Talán nagyobb kárt okoznánk ezzel. Erre gondolok. Így is van elég bajunk, látjuk, Magyarország függetlenségének kérdése is újra az EU-s tagságunkkal megkérdőjeleződött. Magyarországon ezért volt Békemenet 2012-ben, ki kellett, hogy írjuk - én is az egyik szervezője voltam a Békemenetnek -, ki kellett írunk, hogy nem leszünk gyarmat, ami önmagában mutatja, hogy nekünk, az anyaországnak is újra és újra a szuverenitásunkért kell küzdenünk, annyira nem oldódott meg a trianoni alapdilemma. Én erre mondom, hogy nem lehet egyszerre nyolc lépést előre ugrani, hanem fokozatosan. Először meg kell teremtenünk az anyaország erejét és a nemzetközi közvéleményben való megfelelő súlyát, és Orbán Viktor ebben tényleg minden dicsőretet megérdemel, hogy küzd az országért. Ezt komolyan így gondolom. És amikor lehetőség adódik, amikor úgymond erjedés indulna meg, történelmi erjedés, ezek a nagy pillanatok, ahol az istenek így ránéznek egy országra, és azt mondják... Ott kell megragadni a lehetőséget, ott kell elmondani. Zárt helyzetekben szerintem nem tudunk mit kezdeni ezzel.

- *Amikor a magyar miniszterelnök idei strasbourggi meghallgatását, vagy inkább „kihallgatását” néztem a televízióban, úgy éreztem, mintha a versailles-i Trianon kastélyban ülnék a vádlottak padján.*

- Valamifajta ítélőszék elé vonnak és vontak bennünket, megmondják nekünk, meghallgatnak bennünket, és ez annyiban is hasonló helyzet, mint amikor Apponyi Albert elmondta beszédét a francia külügyminisztérium épületében több nyelven, és utána lényegében véve semmi következménye nem volt. Azt a döntést hozták, amit előtte már meghoztak, és ugyanez volt érezhető a strasbourggi vitán is. Apponyi mondhatott bármit, az ítéletet már megírták, mint a Tanú című filmben. Az ítélet már régen meg volt írva, úgyhogy már eleve reménytelen volt a helyzet. A nyugati nagyhatalmak továbbra sem kezelnek minket egyenrangú félnek, és ez megint Trianonig megy vissza. A mai napig is érezhetjük talán azt, hogy Európa még mindig valamilyen jöttmentnek tart bennünket, nyelvünk, különállásunk, egyedüllétünk okán. A szláv népekkel messze nem teszik ezt, nem merik megtenni azt, amit

velünk megtesznek. Tehát érezhetjük a zsigereinkben még mindig azt a fajta negatív megkülönböztetést, hogy a magyarok a bajkeverők.

- *Ebből az következik mondjuk, hogy a magyarok maradjanak csak csendben, legyenek kicsik, ahogy Kovács László egykori szocialista külügyminiszter mondta. Teleki Pál meg azt mondta, hogy merjünk magyarok lenni!*

- Azt hiszem, nekünk erős nemzettudatra van szükségünk, hogy ne csak a függetlenségünkről beszéljünk, ne csak a szuverenitásunk védelméről, hanem végre annak a megítéléséről, hogy mi most mekkorák vagyunk, mik a lehetőségeink. A nagyságunk, a súlyunk szempontjából még mindig küszködünk. Az egyik véglet az a Kovács László-i, hogy merjünk kicsik lenni, de van bennünk a történelmünkben eredően egy középhatalmi attitűd is, ami Mátyásig, Szent Istvánig visszamegy. Gyakorlatilag az Osztrák-Magyar Monarchiában is egy középhatalom részei voltunk, és Trianon után annak a feldolgozása, hogy mekkorák vagyunk, és milyen a súlyunk, a mai napig nem történt meg. Ebben még érzek egy széles amplitúdójú hullámzást, hogy néha nagyon összetörünk, és azt mondjuk, hogy senkik vagyunk, és alávetettek vagyunk. Mi, nemzetiek is hajlamosak vagyunk arra, hogy áldozatnak érezzük magunkat, akiket a történelem állandóan szétver. Hajlamosak vagyunk arra a búskomorságra, hogy mi senkik vagyunk, nyomorult párák itt Európában. Máskor meg azt mondjuk, hogy mi vagyunk a legnagyobbak. Ezért kellene egy olyan irányt vennünk, hogy mi egy megbecsülendő, nem is kis ország vagyunk, hiszen ha azt vesszük, akkor Hollandia is kicsi, meg Belgium is kicsi, tehát nem területi kérdés ez. Egyszerűen meg kell értenünk, hogy egy mértékadó és mérvadó ország vagyunk, nem területi alapon feltétlenül, meg lakosság-számban, hanem befolyásban, súlyban, kulturális értékekben, meg amit Európáért való összes történelmi tettünkben az elmúlt ezer évben cselekedtünk. Tehát, hogy mi integráns részei vagyunk Európának, Európa szerves részei vagyunk, nem kisebbek és nem nagyobbak másoknál, legalább ugyanakkorák. Ezt fogadjuk el, ezt a fajta egyenrangúságot.

- *És ne hagyjuk, hogy állandóan a fejünkre üssenek.*

- Így van. Nemhogy nem érdemeljük meg, hanem az ellenkezőjét érdemeljük meg, azt, hogy végre valaki elmondja, hogy ma Magyarországnak és a magyarságnak, a magyar nemzetnek mennyit köszönhet Európa. És ennek a tudatában kell cselekednünk, és messze ne kicsinységünkön rágódjunk.

2015 májusa